

STICHTING WERKGROEP MILIEUBEHEER RHENEN

*Jr. D. Prins
Amersfoort 3*

WILGUVS
BERIJN

REDAKTIE:

w. Hoorn
M. Leker
G. van der Voet

ADRES:

Stichtse Rand 42
3911 JV Rhenen

St. Werkgroep Milieubeheer Rhenen
Secr. W. Cobben Utr.str.weg 7 Rhenen
Tel. 08376-12147
Giro 2911077 penn.:
Bovenweg 61 3911 SG Rhenen

INHOUD

- Sponsors gezocht?	bl. 2
- windmolens bij Dodewaard	bl. 3
- Shell en zure regen	bl. 6
- Aktie tropisch hardhout	bl. 9
- wilgenknotten 1987-1988	bl. 10
- Gifloos groenbeheer	bl. 11
- wees geen gifkikker	bl. 13
- Oranje + Rood = Groen	bl. 14
- Klein chemisch afval	bl. 15
- Over mest gesproken	bl. 16
- Coievaar en sprinkhanen	bl. 18
- Uiterwaarden natuurlijk	bl. 19

88-1

SPONSORS GEZOCHT ?

Van de redakties

Onze eerste uitgave van de Nieuwsbrief dit jaar verschijnt relatief laat, maar het is dan ook een dubbeldik vakantienummer geworden en is bovendien in een nieuw jasje gestoken.

Allereerst iets over het late verschijnen. Dit is enerzijds veroorzaakt door de vele en tijdrovende bezigheden van de afgelopen maanden: jaarvergadering + bijbehorende tentoonstelling over de rhenense uiterwaarden, medewerking aan de gemeentelijke Aktie Rhenen Schoon (d.w.z. gedurende 3 weken elke avond met 2 leden meewerken aan het huis-aan-huis ophalen van klein chemisch afval), diverse markten, verkeersprojekt Bantuinschool, Dirks' voorlichtingsactiviteiten over kruiden door het gehele land, naast het gebruikelijke bijwonen van commissievergaderingen, reageren op hinderwetten e.d.

Anderzijds het feit dat Grietje het afgelopen jaar een full time baan gehad heeft, Aafke door haar D'66 gemeenteraadslidchap praktisch weinig kan bijdragen en Wiep de werkgroep en Rhenen verlaten heeft om een vuurtoren/museum in Friesland te gaan bewonen en beheren.

Kortom: vast is komen te staan dat veel activiteiten, waaronder het uitgeven van deze Nieuwsbrief, momenteel rusten op slechts weinig schouders van een beperkt aantal actieve leden.

Wat betreft het genoemde "nieuwe jasje" van de Nieuwsbrief: ook op een andere manier willen we het (voort)bestaan van de Nieuwsbrief aan onze donateurs en belangstellende lezers ter diskussie stellen.

Het vullen van de inhoud is nooit een probleem geweest; het uitvoeren en de bijbehorende kosten kunnen echter problematisch worden.

Tot nu toe hebben we voor de afwerking gebruik kunnen maken van de stencilapparaat van de Westpoort (nadat alle kopij thuis getikt, van tekeningen voorzien en geplakt was). Dit stencillen had voor ons 2 voordelen:

a. het is relatief goedkoop (+ f.120.- voor 200 Nieuwsbrieven, afhankelijk van de hoeveelheid).

b. het kan uitgevoerd worden op kringlooppapier.

Nadeel is dat het erg arbeidsintensief is (een hele dag op de stencilkamer) en soms slordig en vlekkerig uitgevoerd.

Echter ... het fotokopieerapparaat lijkt overal de plaats van de stencilmachine verdrongen te hebben, zo ook op de Westpoort.

Via een fotokopieerapparaat zullen de kosten van de Nieuwsbrief komen te liggen op + f. 320.- (met korting) + uitgevoerd op wit papier.

Voordeel is natuurlijk wel dat het er uiterlijk beter verzorgd uit zal zien en er van de leden minder tijd gevegd zal worden.

Door het verouderd raken van de stencilapparaat lijken we wat betreft onze voorkeur voor kringlooppapier geen keuze te hebben. Resteert echter wel het levensgrote kostenprobleem.

De meeste verenigingen met eigen krantjes zitten met hetzelfde probleem en maken daarom meestal gebruik van sponsors.

Hoewel de WMR haar onafhankelijkheid altijd gekoesterd heeft en vaak met persoonlijke bijdragen gaten heeft weten te dichten, zullen we nu toch vanwege de continuïteit van dit probleem een verzoek moeten richten aan onze donateurs en andere lezers om mee te denken over een oplossing.

- Misschien kent U een goedkopere manier om een blaadje uit te geven ?
- Misschien kunt U ons aan sponsors helpen die bereid zijn een blad met een oplage van 200 stuks te sponsoren door middel van advertenties die passen in de sfeer van een "milieu-krantje"?
- Misschien heeft U nog andere ideeën of wilt U persoonlijk meehelpen?

Neemt U dan contact op met de redactie. Tel. 12669 (Grietje) of 16369 (Willy)

Enkele bedenkingen bij de windmolen bij Dodewaard.

Ooit was het dorpje Dodewaard het toneel van grootschalige protesten. Wie herinnert het zich niet, de massale optochten tegen kernenergie, de grote hoeveelheden prikkeldraad en M.E.ers, de hoogoplopende emoties ?

Sinds de gebeurtenissen bij Three Miles Island (Harrisburg), Sellafield (het vroegere Windscale), en vooral Tsjernobyl, heeft de kernlobby het moeilijk gekregen.

Gelukkig maar, denk je dan als milieubeschermer, maar het is wel ten koste van meerdere slachtoffers (die deels nog zullen sterven), met radioactieve besmetting van flinke stukken grond en water. En dan is daar, uitgerekend in Dodewaard, de installatie van een windturbine afgelopen 14 mei (zie voor verslag daarvan de vele stukjes in de pers)! Ook een aantal Rhenenaren hebben geld in deze windrolen gestopt: bravo!

Twee van onze werkgroepleden waren aanwezig bij de openings prettig om geestverwanten te ontmoeten. Maar er zit wel een bitter "bijsmaakje" aan deze op zich zo positieve gebeurtenis, voor degenen die de achtergronden van de nederlandse energievoorziening wat beter "doorhebben".

Velen in Nederland, zeker de wat pienterder en kreatievere geesten, vragen al jaren om méér kleinschalige, plaatselijke energieopwekking in verschillende vormen: zonnepanelen (zwembaden), zonnepan, waterkracht, windmolens, warmtepompen en stadswijks-

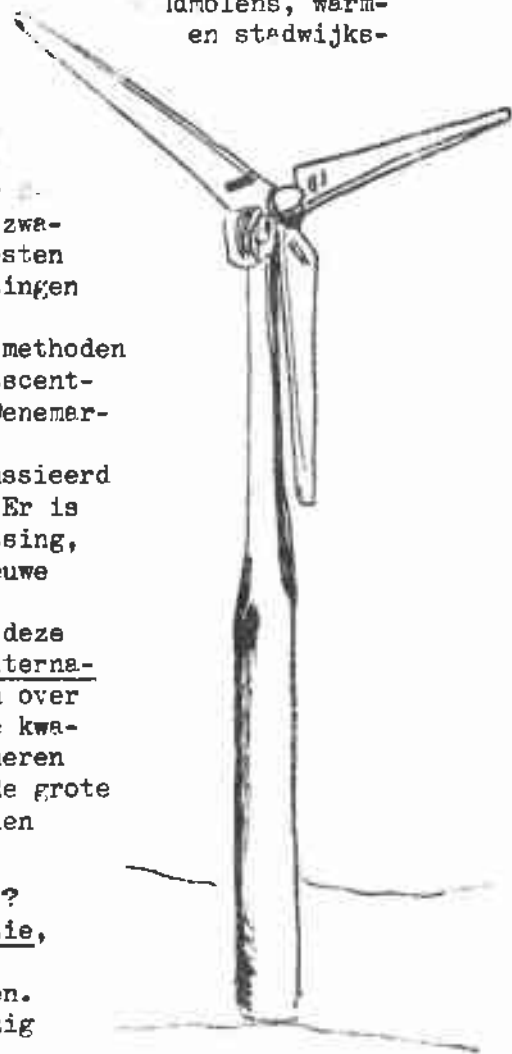
gewijs!), geothermische warmtewinning, warmtepomp, enz. Praktijkgegevens uit Amerika, Denemarken en België wijzen op een goede toekomst voor al deze energieopwekkingsmethoden. Ze worden alle gekenmerkt door afwezigheid c.q. sterke vermindering van milieubezwaren zoals zure regen, vaste verbrandingsresten (inclusief radioactief afval), landschapssantastingen en milieueffekten door de mijnbouw enz.

Ook voor de werkgelegenheid zijn de "alternatieve" methoden veel gunstiger dan de bouw van grote elektriciteitscentrales (echter door onze laksheid zijn België en Denemarken ons al vóór met bv. windmolenexport ...).

Ondanks dit alles wordt er nu al wéér gediskussieerd over de bouw van nóg weer nieuwe grote centrales. Er is een nieuwe grootschalige techniek, nl. kolenvergassing, die milieuvriendelijker zou zijn, maar ook een nieuwe kerncentrale wordt niet onmogelijk geacht ...

Zelfs Milieudefensie laat zich weer verleiden tot deze eenzijdige discussie over slechts grootschalige alternatieven, terwijl het eindelijk eens zou moeten gaan over decentrale opwekking versus grootschaligheid en de kwalijke wijze waarop eerstgenoemde door een aantal heren wordt tegengehouden en ondanks de wetenschap dat de grote centrales slechts met een rendement van 35 % draaien en de decentrale eenheden met wel 80 à 90 % ...!

Hoe is deze toestand in energieland toch mogelijk ? Ik denk dat dit komt door een stukje overorganisatie, "bureaucratie" dus: hoge SEP-bazen en te grote en zelfs interprovinciale elektriciteitsmaatschappijen. Zulke waterhoofden houden zich natuurlijk niet bezig

met windmolens (klein opwekkingsvermogen) of elektriciteitscentrales op stadswijkniveau (bv. STEG-eenheden), daar zijn die dure mensen letterlijk "te groot" voor.

Je hebt nu de rare situatie dat onze regering, die het belang van de decentrale energieopwekking wel degelijk inziet, wél goede subsidies wil geven voor de realisering van veel meer warmtekracht, windmolens enz., maar dat daarvan praktisch geen gebruik gemaakt wordt (in Rhenen lagen de subsidieaanvraagfolders ook in het gemeentehuis), aangezien door de PGEM, PUEM, PEN enz. zulke slechte gebruiksvoorwaarden worden gesteld t.a.v. brandstofprijzen (te hoog), doorlevertarieven (te laag) enz., dat geen gemeente, industrie of particulier tot die broodnodige plaatselijke opwekking komt! (alleen de PZEM in Zeeland hanteert veel betere tarieven).

Dus door deze megalomanie (welhaast een biologisch gebeuren) dan maar weer op naar de volgende grote centrales en al de overbodige discussietoestanden daarom heen ... Wel jammer voor het milieu!

Hoe is het toch mogelijk dat zo'n stukje diktatuur in onze democratie en in deze tijd kan bestaan?

En ook op plaatselijk niveau werkt deze zothed en pijn door als men "logischerwijs" gaat beweren dat een warmtekrachtinstallatie eigenlijk niet rendabel is (bv. bejaardencentrum De Tolkenkamp in Rhenen).

Jammer dat je dit moet overdenken bij zo'n windmolen in Dodewaard.

Dirk Prins.

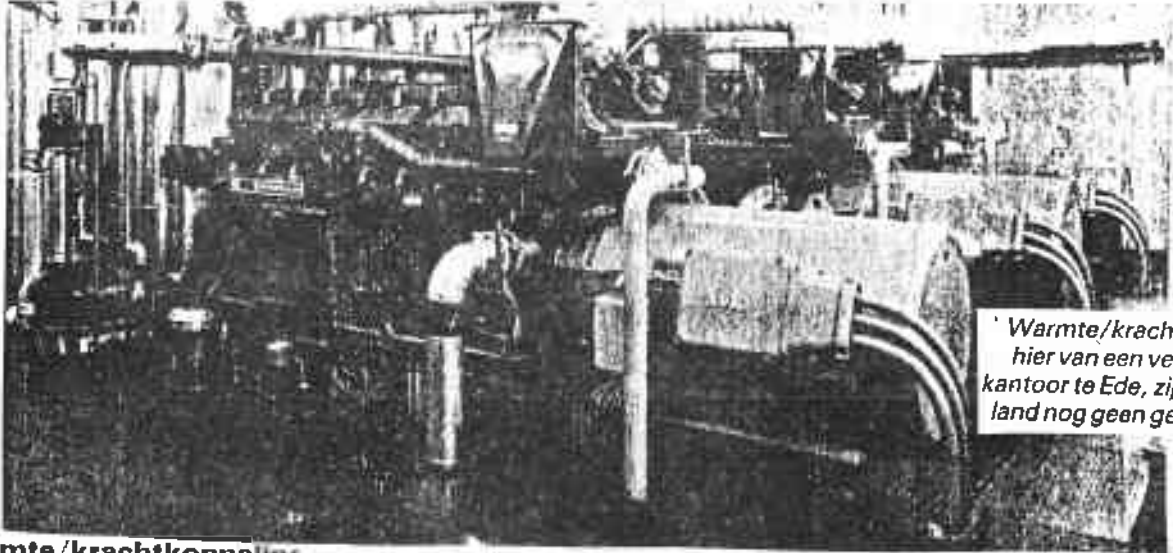
P.S. Om bovenstaande bedenkingen nog wat konkreter te maken, volgen hier nog enkele puntsgewijze opmerkingen, en tot slot een overdrukje van een artikelje van Marijke Brunt in Natuur en Milieu van (reeds!) maart 1986. Verdere verontrustende artikelen over de nonrealisering van warmtekrachtkoppeling verschenen o.a. al in 1984 en 1985 en liggen bij mij ter inzage.

1. Het gaat bij de decentrale elektriciteitsopwekking vooral om warmtekrachtkoppeling. Overigens, waarom waten nog steeds zo veing mensen wat dat is, terwijl iedereen wel mee "oordeelt" over atoomenergie? Windmolens zijn wel nuttige, daar ze bij winderig weer (wat vaak voorkomt, maar niet altijd...) de centrales op een lager pitje kunnen laten draaien zodat brandstof wordt bespaard en er minder luchtverontreiniging (zure regen) is, maar ze kunnen de centrales niet echt vervangen! (zodat je toch weer brandstofcentrales nodig hebt).
2. In de V.S. is men Nederland al ver vooruit met de ontwikkeling van WKK (zoals Denemarken en België ons dat zijn m.b.t. windmolens). Niet zo leuk als je denkt aan de technologie-exportkansen!
3. Regering/Tweede Kamer zou toch echt nu moeten ingrijpen om dit blokkering van warmtekracht (en andere alternatieven) door de monopolistische elektriciteitsbedrijven op te heffen. Die eeuwige discussies over kernenergie dan wel steenkolen of olie kan gestopt, want er moet gewoon decentrale opwekking worden gerealiseerd. Lees ook maar die voortdurende gefrustreerde verslagen van provinciale

overheden, energiecongressen (David Freeman!) en milieugroeperingen: steeds wordt die blokkade genoemd

Elke nieuwe grote centrale is overbodig bij realisering van voldoende plaatselijke geïnstalleerde warmtekracht.

Zie ook onderstaand overdrukje !

'Warmte/krachtinstallatie, hier van een verzekeringkantoor te Ede, zijn in Nederland nog geen gewone zaak

Warmte/krachtkoppeling groeit en bloeit in USA

Warmte/krachtkoppeling doet het uitstekend in de Verenigde Staten. Het is een manier van elektriciteitsopwekking waarbij de 'afval' warmte nuttig wordt gebruikt. Deze warmte gaat bij de traditionele elektriciteitsopwekking verloren. Dat is een slechte zaak. Het betekent verspilling van de brandstof, of dat nu koololie, gas of uranium is, die wordt verstoofd voor de elektriciteitsopwekking. Bovendien geeft het opgewarmde koelwater dat in rivieren en meren terecht komt schade aan het natuurlijke milieu.

Milieu-organisaties in Nederland pleiten sinds jaar en dag voor een sterke ontwikkeling op warmte/krachtkoppeling. Deze ontwikkeling loopt echter bijzonder stroef. Niet in het minst omdat warmte/krachtkoppelingssystemen bij uitstek geschikt zijn voor in verhouding kleinschalige toepassingen in bijvoorbeeld industriële bedrijven, restaurants en ziekenhuizen, die zo zelf in hun behoefte aan warmte en elektriciteit voorzien. De elektriciteitsmaat-

schappijen willen echter liever geen klanten verliezen en scheppen nu niet bepaald een klimaat om warmte/krachtinstallaties te bevorderen. Resultaat is dat Nederland behoorlijk achterloopt.

In de Verenigde Staten groeit en bloeit warmte/krachtkoppeling. In 1980 hadden warmte/krachtinstallaties samen een elektrisch vermogen van 440 megawatt, in 1984 was dat al 7500 megawatt. De staat Californië loopt voorop. Daar is in 1980 besloten om alternatieve energiebronnen en warmte/krachtkoppeling actief te bevorderen. De staat zelde standaardcontracten vast die de rechten en plichten, inclusief de tarieven, tussen de nutsbedrijven en de 'zelfopwekkers' regelen. Ook belastingmaatregelen stimuleren warmte/krachtkoppeling.

Alleen al in zuidelijk Californië zijn sinds 1980 al 88 grote warmte/krachtinstallaties gebouwd met een totaal elektrisch vermogen van 9000 megawatt. De opgewekte warmte in deze zonnige streek wordt natuurlijk ook gebruikt voor airconditioning. In Noord-

Californië werd een investering van \$ 5 miljard voor nieuwe traditionele centrales vermeden door het kopen van elektriciteit van zelfopwekkers, onder andere 270 warmte/krachtinstallaties. Interessant is dat er gespecialiseerde firma's zijn die volledige warmte/krachtinstallaties verkopen die worden afbetaald en onderhouden uit de verlaagde energiekosten. Er zijn ook heel eenvoudige warmte/krachtinstallaties op de markt. Voor de hamburgerrestaurants van McDonald bijvoorbeeld is een simpel apparaat ontworpen, dat door het restaurantpersoneel zelf kan worden bediend, en dat zichzelf in zo'n vier jaar terug verdient door besparing op de energiekosten. De groei blijft erin zitten: de vereniging van energie-ingenieurs heeft een speciaal warmte/krachtkoppeling instituut opgericht om haar leden van technologische en andere ontwikkelingen op de hoogte te houden. Ook buitenlandse leden kunnen gebruik maken van de diensten van het instituut: Cogeneration Institute, 4025 Pleasantdale Rd, Suite 240, Atlanta, Georgia 30340, USA.

SHELL EN ZURE REGEN

Zure regen is één van de grootste milieuproblemen van onze tijd. Raffinaderijen zijn grote verzurende industrieën. De grootste verdustry is de Shell-raffinaderij te Pernis. Vergelijken wij haar met de andere Nederlandse raffinaderijen, dan blijkt dat zij niet alleen naar in haar totale uitstoot, maar ook in de relatieve uitstoot per produkt de grootste vervuiler is. Zo vervuult de Esso-raffinaderij per produkt zeker viermaal minder dan Shell.

De verschillen tussen de moderne raffinaderijen

waarom hebben de raffinaderijen met een conversiefabriek (Esso, Total en binnenkort Shell) zulke verschillende resultaten voor het milieu? De belangrijkste reden is de keuze van het soort conversiefabriek.

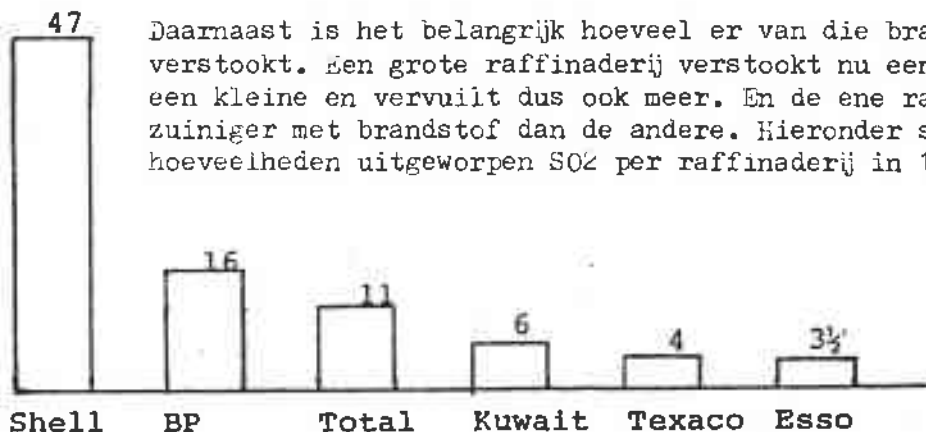
Esso heeft als volgt geredeneerd: we zetten een grote, vrij ruwe conversie-installatie neer (Flexicoker) die al onze residuen kan verwerken en voldoende stookgas oplevert voor de raffinaderij. Het conversie-residu vergassen we ook zodat we geen zwavelrijke resten overhouden. Mochten we daardoor teveel stookgas krijgen dan gaan we daarmee zelf meer electriciteit opwekken. Vergassing ten bate van een warmte/kracht-installatie is een goede en economisch verantwoorde oplossing.

Shell en Total hebben hiervoor niet gekozen. Zij hebben naar verhouding kleinere conversie-fabrieken in aanbouw, resp. gebouwd. Deze produceren zo veel mogelijk lichte produkten zoals benzine en nafta en zo weinig mogelijk stookgas. Stookgas beschouwt men als verlies. Ten onrechte, want hiermee is nou juist een raffinaderij op minder milieubelastende wijze te stoken. Het gevolg hiervan is dat ze veel te weinig stookgas produceren voor hun raffinaderij en een groot deel van de zwavelrijke residuen verstoken in plaats van ze te verwerken. Het gevolg is dat de raffinaderij veel SO₂ uitstoot.

Bij de keuze voor het type conversiefabriek heeft bij deze raffinaderijen het milieuspect dus onvoldoende meegewogen.

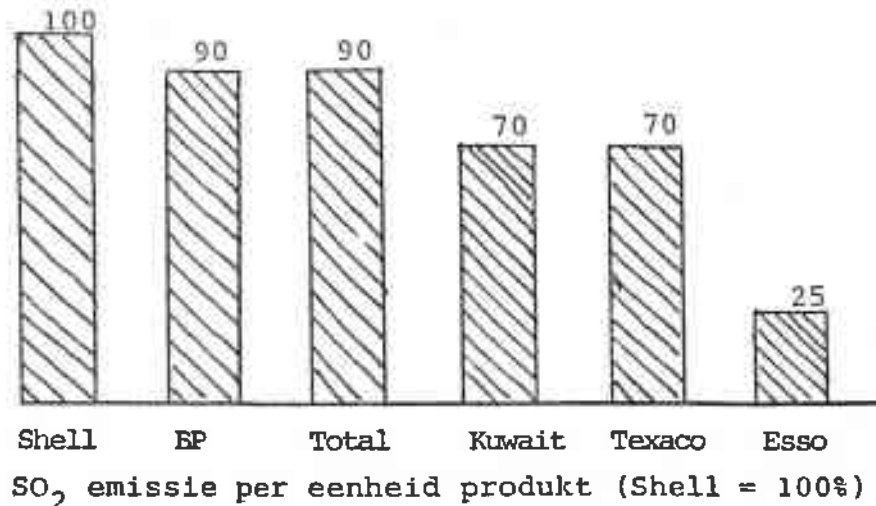
Zoals hierboven uitgebreid is behandeld, is de zwavel in de op de raffinaderij verstoekte brandstof de belangrijkste oorzaak van het grote aandeel van de raffinaderijen in de zure regen. Daarom is het belangrijk dat het zwavelgehalte van die brandstof zo laag mogelijk is. Op dit moment varieert het gemiddelde gehalte bij de Nederlandse raffinaderijen van 0,35% (Esso) tot 1,45% (Shell).

Daarnaast is het belangrijk hoeveel er van die brandstof wordt verstoekt. Een grote raffinaderij verstoekt nu eenmaal meer dan een kleine en vervuult dus ook meer. En de ene raffinaderij is zuiniger met brandstof dan de andere. Hieronder staan de totale hoeveelheden uitgeworpen SO₂ per raffinaderij in 1986:

SO₂ emissie in 1986 in 1000 ton

Uitgaande van de zwavelgehalten van de gebruikte brandstof (Shell 1,45%, BP 1,3%, Total 1,5%, Kuwait P. 1%, Texaco 1,6, Esso 0,35%) zijn de uitgestoten hoeveelheden SO₂ per eenheid produkt (benzine, dieselolie, huisbrandolie) als volgt:

Shell heeft gemiddeld het hoogste zwavelgehalte in zijn brandstof. Bovendien gebruikt Shell meer brandstof per eenheid produkt dan de andere raffinaderijen. Daardoor belast Shell per hoeveelheid produkt het milieu minstens vier maal zoveel als Esso. Kuwait en Texaco zitten al wat beter, maar vervuilen toch nog bijna drie maal zoveel als Esso.

Shell

De grootste

De Shell raffinaderij in Rijnmond is een van de grootste en meest complexe ter wereld. De raffinaderij is gespecialiseerd in de verwerking van zware, meestal zwavelrijke aardoliesoorten en residuen van andere raffinaderijen. De raffinaderij is zo complex vanwege de doelstelling zware aardoliesoorten tot goede produkten te verwerken. Daarbij is de raffinaderij er te weinig op ingesteld ook de grote hoeveelheden zwavel op een verantwoorde manier te verwerken. Het is eigenlijk sprake van een onevenwichtig uitgebouwde raffinaderij, waarbij de verwerking van de zwavel veel minder aandacht krijgt dan de verwerking van olie.

Gemaalde nitroxy

Shell schernt ermee, dat zijn SO₂-emissie in tien jaar (van '76 tot '86) al is gehalveerd. Dit is inderdaad bijna het geval, maar niet door de maatregelen die Shell suggereert te hebben genomen.

Drie zaken bepalen in hoofdzaak de emissie van een raffinaderij:

1. de energie efficiency: hoeveel brandstof gebruikt een raffinaderij om zijn aardolie in produkt om te zetten.
2. de doorzet: hoeveel aardolie verwerkt de raffinaderij.
3. het zwavelgehalte van de gebruikte brandstof.

← dank 75 1/11
W. van der Vliet

ad 1.

Allereerst blijkt dat Shell, wat bij een complexe raffinaderij te verwachten is, een lage energie efficiency heeft. Shell heeft veel brandstof nodig om uit de moeilijke aardoliesoorten zijn produkten te halen. Toen de aardolie duurder werd, is Shell gaan werken aan energiebesparing. Het energiegebruik uitgedrukt in het deel van de aangevoerde aardolie die als brandstof wordt gebruikt, is gedaald van 10-12% naar 7-8%. Dit is altijd nog meer dan voor de overige Nederlandse raffinaderijen, waarbij dit varieert van 4-7%. Bij dezelfde doorzet gebruikt Shell dus 20% minder brandstof dan 10 jaar geleden, maar nog steeds meer dan andere raffinaderijen.

ad2.

Op de tweede plaats heeft Shell zijn doorzet verminderd. Steeds meer aardolie wordt in het Midden Oosten geraffineerd en de raffinaderijen in West Europa verwerken daarom lang niet zoveel aardolie meer als 10 jaar geleden. Shell heeft de verwerkte hoeveelheid aardolie met ruim 10% zien dalen. Als gevolg van deze beide factoren samen is "automatisch" de SO₂-emissie ruim 30% gedaald.

ad 3.

Het zwavelgehalte van de verstookte brandstof is sinds 1976 gedaald met 30% van 2,2% naar ongeveer 1,5%. Daarmee zit Shell nog steeds ruim boven het gemiddelde voor de raffinaderijen in West Europa: 1,1% (1900 mg/m³ rookgas) (bron: Concawe).

De halvering van de SO₂-emissies van Shell in de afgelopen 10 jaar is dus slechts voor de helft het gevolg van echte maatregelen op de raffinaderij. De rest van de daling vloeit voort uit een dalende verwerking van aardolie en een economische noodzaak minder energie te gebruiken. Uiteraard zijn de milieuorganisaties blij met de resulterende emissie-verlaging. Zij vinden deze echter veruit onvoldoende. Een verdere verlaging is nodig en mogelijk.

Conclusies

Shell heeft u hierboven laten zien hoe het niet moet.

De Esso-raffinaderij laat zien hoe het wel kan. Met de bouw van een nieuwe Flexicoker installatie voldoet Esso vrijwel aan de eisen van de milieuorganisatie. Zij bracht haar uitstoot van de zure stoffen sinds 1980 met 75% omlaag tot 500 mg per m³ rookgas. Shell zit nog op 2000 mg per m³.

Nav bovenstaande adviseren we u dan ook dat u het beste Esso kunt tanken. U vervuult het milieu een stuk minder. De andere Nederlandse raffinaderijen BP, Q8, Texaco en Total vervuilen een stuk minder dan Shell, maar toch nog 3 (Q8 en Texaco) tot 3,5 (BP en Total) keer zoveel als Esso.

De laatste tijd is er nogal publiciteit geweest over Shell in verband met haar belangen in Zuid-Afrika. Dit stuk is niet geschreven om u te interesseren voor die problemen. Deze informatie is slechts bedoeld om u een indruk te geven hoe raffinaderijen werken en vervuilen en staat derhalve geheel los van de problemen Shell en Zuid-Afrika.

Paul Henzen

AKTIE TROPISCH HARDHOUT

Waarom is het belangrijk zo'n actie te hebben?

Ieder jaar verswijnt er 20 miljoen hectare tropisch regenwoud, dat is 40.000 m³ per minuut: ongeveer 6x de oppervlakte van Nederland per jaar. De vernietiging van de tropische regenwouden wordt wel omschreven als de grootste natuurramp aller tijden of de grootste biologische catastrofe ooit door de mens veroorzaakt. Het verdwijnen van het tropisch bos betekent dat 50 tot 90 procent van de op aarde aanwezige planten- en diersoorten met uitsterven bedreigd worden. Op grote schaal wordt er erosie veroorzaakt en veranderen enorme oppervlakten in woestijnen of struikgewas. Bekken en rivieren drogen op waardoor tientallen miljoenen mensen problemen krijgen met hun drinkwatervoorziening. Ten gevolge van erosie zal de schade door jaarlijkse overstromingen in de derde wereld toenemen. In tot slot wordt steeds duidelijker dat de vernietiging van het tropisch regenwoud niet alleen op lokaal nivo, maar ook op wereldschaal een klimaatsverandering met zich meebrengt.

Nog dertig jaar en er zullen nog maar weinig gebieden met ongerept tropisch bos over zijn. Over vijftig jaar zal, wanneer het in dit tempo doorgaat, alles verdwenen zijn.

Hier moet wat tegen gedaan worden.

wat kunnen wij er aan doen?

In Nederland is tot dusver vooral veel aandacht besteed aan bewustwording over het verdwijnen van het tropisch regenwoud, dankzij werk dat ondermeer door het Wereld Natuurfonds en de IUCN (International Union for the Conservation of Nature) is verricht.

De tijd is nu gekomen om die aandacht en het bewustzijn om te zetten in concrete acties.

Om die reden is er een samenwerkingsverband - Milieudefensie, Konsumenten Kontakt, IUCN en de werkgroep Behoud Tropisch Regenwoud - opgericht om een campagne te starten voor het behoud van het tropisch regenwoud.

Aan de Werkgroep Milieubeloorsteden is medewerking gevraagd, die wij graag hebben toegezegd.

Wat willen wij bereiken?

Wij willen er naar streven dat Nederland op nationaal en internationaal nivo al het mogelijke doet om er voor te zorgen dat tropische regenwouden behouden blijven en een ecologische ramp voorkomen kan worden.

Speciale aandacht willen we wijden aan het gebruik van tropisch hardhout in ons land. Nederland is na Japan de grootste importeur van tropisch hardhout per hoofd van de bevolking. Gezien de snelheid waarmee in veel productiegebieden miljoenen jaren oude regenwouden door de houtkap vernield worden, is dat niet meer te verantwoorden. Zeker niet wanneer we ook nog beseffen dat een groot deel van onze "behoefte" aan tropisch hout uit Sarawak (Maleisië) komt, waar stammen die sinds mensenheugenis in de regenwouden leven in opstand zijn gekomen om de vernietiging van hun levenswijze en cultuur te voorkomen.

Kan het minder? Ja, gemakkelijk. Het tropisch hardhout wordt voor 80% gebruikt in de bouw, met name voor kozijnen. Alternatieve materialen, zoals andere houtsoorten, zijn naar de mening van architecten uit kwalitatief oogpunt zeker zo goed. Niemand kan meer volhouden dat voor de meest gebruikte toepassingen tropisch hout noodzakelijk is.

Wat kan de werkgroep Milieubeheer Rhenen doen?

Het meeste tropisch hardhout wordt gebruikt in de bouw. Gemeente en architecten hebben de meeste invloed op de keuze van het materiaal.

Omdat het voor behoud van het tropisch regenwoud noodzakelijk is dat het gebruik van het tropisch hout drastisch verminderd wordt en omdat alternatieven ruimschoots voorhanden zijn, willen wij aan deze campagne mee werken met het doel de gemeente en de architecten zover te krijgen dat zij geen of bijna geen tropisch hardhout gebruiken.

Wanneer start de actie?

De actie start begin september. Er komt dan een landelijke persconferentie en er zal veel aan publiciteit worden gedaan.

In die tijd zal de WMR informatiemateriaal voor de consument verstrekken. Natuurlijk zal dan ook informatie worden gegeven over de te gebruiken alternatieven. Dit stukje in de Nieuwsbrief is om aan te geven dat deze actie van start zal gaan en u al enigszins op voor te bereiden.

In december komt er een landelijke manifestatie, speciaal gericht op de Nederlandse overheid.

Wij houden U van deze actie op de hoogte en wij hopen van ganser harte dat u hieraan uw medewerking wilt verlenen. Niet alleen voor ons, maar ook om uw betrokkenheid voor de schepping en het behoud daarvan, zodat ook onze kinderen op een goede en goedverzorgde aarde mogen leven en genieten.

Irene Henzen

WILGEN KNOFFEN 1987 - 1988

Er is dit jaar weer heel prettige en hard gewerkt met een kleine groep ouwe getrouwen en een vast ploegje nieuwelingen. Toch steeds zo'n 8 à 10 vaste mensen.

Alle zaterdagen (15x) was het weer ons welgezend, behalve tijdens het afronden van de werkzaamheden. We hebben vanwege de hoge grondwaterstand en de onbegaanbaarheid van de akkers 3 weken op de slotzaterdag moeten wachten.

Het transport van de 580 takkenbossen (à 0,75) ging niet in één keer, dus in tweeën. Het laden van het kachelhout verliep heel individueel. Nadat de opbrengst verdeeld was, moest ieder met zijn of haar boer contact houden over het uitrijden vanwege de drassige bodems in Achterberg.

Al met al een ongebruikelijk slot van een fijn winterseizoen.

De poters die we aan 2 adressen leverden, zullen inmiddels wel in 't blad staan als ook een wilgentenenhaag die een enthousiasteling uit de Betuwe in zijn tuin van ons hout heeft geweven.

De contacten met boeren en instanties verliepen weer prima, zodat wij terugzien op een goed seizoen.

Namens Peter de Boer en Sam Veen, Wil Schulte.

Gifloos plantsoenbeheers gebrek aan (ecologische) kennis van
kruidachtige planten is het struikelblok.

Er wordt al jaren heel wat afgepraat over de noodzakelijke veranderingen in het plantsoenbeheer, met als eerste aanleiding de terugdringing van het herbicidengebruik. De oplossingen worden helaas meestal niet in een ecologische richting gezocht, maar in de "technische" hoek. Schoffelen is geen oplossing, want dat was jaren geleden al te duur (toch wordt er nog heel wat afgeschoffeld ...). Logisch, want bij elke schoffelebeurt maak je de grond weer open, kaal en gestoord, wat de hergroei van de meestal minder leuke kruiden (storingsplanten: de echte onkruiden) met zich brengt. Je roept dus steeds weer op wat je juist niet wilt!! (dat "trimtuinen" zie je ook in de meeste particuliere tuinen ...). Ergens voelt men dit wel aan, want als oplossing zorgen de plantsoendiensten meestal voor een zo dicht mogelijke aanplant van heesters, opdat er lichtgebrek op de bodem ontstaat. Andere alternatieven worden gezocht in bedekking met boomschors of houtsnippers, het ingraven van plastic doek, de inzet van schoffelmachines, en zelfs branders worden uitgeprobeerd ...

De fout, die men bij al deze technische oplossingen maakt, is dat men krampachtig probeert de zogenaamde derde laag, de kruidachtige planten, steeds uit te sluiten; men wil alleen een bomen- en/of struiken- = heesterlaag. Ecologisch gezien is dit echter onmogelijk! In de natuur zijn er altijd naast houtige plantensoorten ook kruidachtige (als bodemlaag). Zelfs bij toepassing van de zogenaamde bodembedekkende heesters, bv. *Lonicera pileata*, *Symphoricarpos "Hancock"* en *Cotoneaster spec.*, is steeds de ervaring dat er vroeg (zeker de eerste jaren na de aanplant) of laat een aantal kruidachtige planten of grassen door heen komt groeien. Gevolg: moeilijk wiewerk en/of toch maar weer gifkorrels er tussen gooien (de houtige gewassen zijn namelijk redelijk bestand tegen de gebruikte onkruiddodende middelen). Tevens verandert er zo ook weinig aan het esthetisch beeld dat de meesten in hun hoofd hebben zitten (een on-ecologisch architectuurgroen).

Na 5 keer mijn plantsoenenkursus te hebben gehouden (telkens 4 à 5 bijeenkomsten) in achtereenvolgens Rhenen, Ermelo, Leeuwarden, Schiedam en Zutphen is me, juist ook door de vele discussies met de hoveniers, inderdaad duidelijk geworden dat in bovengenoemd opzicht de schoen wringt. Men heeft zich in opleiding en praktijk wel een bepaald groenbeheer eigen gemaakt, maar kennis van ecologie en kruidachtige (wilde) planten ontbreken daar duidelijk aan, laat staan een toepassing in die richting. Schiedam is wat dat betreft een frappant voorbeeld: wethouder Zijderveld (ook in Rhenen bekend vanwege zijn bijzondere energiezuinige woningbouw!) verbodt al sinds 1980 het gifgebruik daar, maar het enige dat de plantsoendienst toen ging doen was 5 à 6 keer per jaar schoffelen ..., naast het ingraven van plastic doek en het ontwikkelen van vrij veel bosplantsoen. Maar een voortdurende "schoffelachterstand" kunnen ze natuurlijk niet ontlopen.

Een gemeentebestuur kan dus wel een gifverbod uitvaardigen, maar dan zullen ze toch ook voor een bijscholing moeten zorgen ...! In Arnhem zitten ze ook al enkele jaren in zo'n moeilijke situatie. Eigenlijk zouden dan een aantal plantsoenenmensen op een wilde plantenclub moeten gaan om deze interesse (liefde!) te ontwikkelen.

Voor een goede bijscholing zijn er landelijk maar weinig docenten beschikbaar, en je kunt niet volstaan met een paar avondjes, terwijl de docent ook plaatselijk goed op de hoogte moet zijn (grondsoort, enz.). Maar de kennisleemte zit ook bij de burgerij en politiek; ook de gemeenteraadsdiskussies, bv. ook weer kortgeleden in Rhenen, zijn vaak wel van een erg beperkt niveau, zo in de trant van "het goede aanzien van het groen", alsof een goed gestuurd

(selektief gewied) drielagengroen niet esthetisch verantwoord zou kunnen zijn, het onnodige uitbesteden aan partikuliere bedrijven, die eerder aan ekonomie (geld) dan aan ecologie zullen denken, en over de "betrokkenheid van het personeel", alsof privatisering het plantsoenpersoneel gelukkig zal maken en alsof bijscholing geen nieuwe inzichten en betrokkenheid kan geven. Bovendien wordt in Rhenen in het "oude" groenbeeld het erosieprobleem (bv. Donderberg) stééds wéér onderschat.

In Rhenen kunnen we gelukkig ook op een aantal positieve "ecologische" ontwikkelingen wijzen (waar de kruidenkursus zeker aan zal hebben bijgedragen):

- op een aantal plaatsen (achter Kleine Kampen, het nieuwe Holle Toren, N.S. parkeerplaats) heeft de plantsoenendienst nu zelf een kruidenondergroei aangebracht (gele dovenetel);
- in nu al zo'n 10 straten zijn in de boomspiegels maizeoortjes aangeplant, welke recent fraai bloeiden, en nu ook op de juiste wijze worden gewied;
- zelf heb ik in de Asterstraat in de boomspiegeltjes afwisselend gewone ereprijs en hondsdrif aangebracht, welke ook al bloeiden. Al die woekerplantjes zorgen voor een heel regelmatige, dus funktionele onderbegroeiing, die het "aanzien van het groen" zeker niet schaadt! Na dichtgroeien is nog wel enig onderhoud nodig en op een andere wijze dan men gewend was, maar dit is niet ~~extensief~~;
- bij de Schenkenschans heeft men een spontane (!) begroeiing van stinkende gouwe gespaard en selektief gewied (dit is eigenlijk de gemakkelijkste en beste methode.);
- in het Seringplantsoen is een speciaal aangeplante kruidenrand nu al ver in ontwikkeling en beginnen de bewoners al wat te wennen aan het selektieve wieden in plaats van het traditionele schoffelen;
- in het Europese Milieujaarprojekt aan de Groeneweg zijn ook 460 van mijn kruidachtige planten door de bewoners aangeplant, en is veel dunnings-, aanplant- en snoeiwerk onder leiding van Hans Aardema verricht; hier wordt een evenwichtige drievegetatielagenstructuur opgebouwd.
- in het Stationswegprojekt is er onder de heesters een prima bodembedekking ontstaan via door mij geleverde hondsdrif, gewone ereprijs, weidehavikskruid, enz.
- in het bos langs de Oude Veenendaalseweg heb ik een heel stel brandnetels vervangen door gewoon nagelkruid, wat nu een mooie dichtgegroeide rand vormt. (brandnetels zijn planten die de gifspuitlusten van de plantsoenendienst en anderen aanwakkeren ...);
- voorts onderhoud ik nog kruidprojekten bij enkele scholen.

Al die mensen die meedoen in de vele meningsvorming over het groen, zouden dit soort projekten eens goed moeten bekijken, opdat de discussies zinvoller kunnen worden en onnodige vooroordelen verdwijnen.

Dirk Prins

Burgers van Rhenen: wees a.u.b. géén gifkikker!

Langzamerhand weet iedereen, dat er grote nadelen zijn verbonden aan of met het gebruik van bestrijdingsmiddelen. Denk maar ten eerste aan de fabricage zelf met ontploffingsrampen o.a. in Seveso en Bhopal met vele duizenden doden. Veel fabrieken (BAS.F, Sandoz e.a.) zijn gevestigd langs grote rivieren zodat al of niet per ongeluk lozen van afvalprodukten gemakkelijk is en de aanleiding was van de aktie Rijnalarm kortgeleden.

Vervolgens de vele ellende verhalen van het fabricageafval waar men geen raad mee weet: Volgermeerpolder, Alphen aan de Rijn, gifafval onder hele woonwijken, gifverbrandingen op zee of te land, transporten die maar steeds worden door- gestuurd, het praktisch bijna onmogelijk zijn van verwerking, de vergiftigings- golven in de Rijn, arme afrikaanse landen die ons gifafval wel willen opnemen uit onwetendheid enerzijds geldnood anderzijds, enz.

Ten derde het gevaar tijdens de transporten.

Dan de vele slachtoffers bij de toepassing (met name in de ontwikkelingslan- den als gevolg van ondeskundigheid).

Ook de enorme natuurverarming, met versmalling van het ecologisch evenwicht, is een kwalijke zaak. X

En ten zesde nemen onze kinderen, honden en katten het ons niet in dank af rond te moeten dartelen in het gif op stoep of in tuin (de gevolgen van dit onzichtbare en reukloze gif kunnen pas veel later optreden ...). Bovendien be- staat het levensgevaarlijke risico dat Uw kind of Uw argeloze huisdier de gifkorrels als voedsel zal beschouwen en opeten met alle nare gevolgen van- dien; concrete gevallen hiervan zijn mij bekend.

Dat in de landbouw bestrijdingsmiddelen worden gebruikt, kun je je tot op bepaalde hoogte nog voorstellen - hoewel onnodig op het boerenerf! of in de berm! Er wordt nog al eens erg gemakkelijk gesproeid, en ook de geïntegreerde en ecologische landbouw zou zich veel vlotter moeten ontwikkelen -, maar dat ook partikulieren zich bezondigen aan gebruik van gif op hun bestrating, in hun moestuin (dan kun je je groente toch net zo goed in de winkel kopen ?!), of zelfs in de siertuin, dat is toch eigenlijk onvoorstelbaar in deze tijd van steeds verdergaande aantasting van onze leefomgeving en tegelijk groeiend milieubesef en toename van vrije tijd en recreatie.

Hierbij daarom een oproep aan de burgers van Rhenen: gooi a.u.b. die fraaie folders over "gewasbeschermingsmiddelen" dadelijk bij het oud papier en/of protesteer tegen deze overbodige brievenbusvulling. Rond je woning of in de tuin moet je niet met gif aan de gang, dat is echt onzinnig! In de re- klamefolders wordt het voorgesteld alsof je een tuin niet zonder gif kunt be- heren, en dat is toch een kwalijk soort "voorlichting". Temeer als je bedenkt, dat iedereen zijn tuintje toch vertroetelt en als een leuke tijdsbesteding ziet. Leuk en gif gaan echter niet samen ...

Als men echt niet weet hoe men zonder gifgebruik zijn tuin moet beheren, of meer wil weten over de concrete gevolgen van gifgebruik, dan kunt U in- lichteningen inwinnen bij een aantal leden van de Werkgroep Milieubeheer Rhenen, te bereiken onder abonneenummers tel. 12147 of 14282 of 12669.

Dirk Prins

ORANJE + ROOD = GROEN

wellicht een enigszins vreemde titel, met name voor een artikel in de Nieuwsbrief van de WMR.

Toch een m.i. geheel toepasselijke titel:

ORANJE Oranjemarkt-Koninginnedag

Een zonovergoten dag. Een gezellig hoekje. Een sfeervolle bakfietskraam. Goed en functioneel ingericht door Wies en Paul, met een door beiden voortreffelijk verzorgde milieuquiz. Een milieuquiz, niet zozeer om de voorbijgangers op hun kennis te toetsen, doch erop gericht om hen op speelse wijze te lokken en betrekken in een gesprek over het milieu. En dit werkte. Naar aanleiding van de vragen is er gediscussieerd, ook gelachen om enkele zeer ludieke antwoorden. Er is veel informatie verstrekt en er zijn folders meegegeven om alle informatie thuis nog eens rustig door te lezen.

Aan de quiz was ook een prijs verbonden. Niemand is zonder een prijs naar huis gegaan. De prijzen waren al een attractie op zich. "Wilde planten", door Dirk ter beschikking gesteld. Deze planten waren een lust voor het oog. Zij vonden dan ook gretig aftrek, mede dankzij de van deze planten gemaakte schitterende foto's aan Dirk.

Al met al een voor de WMR zeer geslaagde Oranjemarkt met veel bezoekers. Jammer dat enkele lezers van deze Nieuwsbrief niet in staat zijn geweest onze kraam te bezoeken en mee te doen aan de quiz. Wellicht volgend jaar?

RCCD 1 Mei-markt- Dag van de Arbeid

Op uitnodiging van de PvdA, afdeling Rhenen, heeft de WMR ook aan deze markt meegewerkt. De zorg voor het milieu gaat immers dwars door alle partijen heen en is een zorg voor onze gehele samenleving.

Cok nu weer een prachtige zonnige dag. Een goed verzorgde omgeving en weer een sfeervolle kraam.

Enigszins ander publiek. Anders, omdat hier toch vaak een grotere cq grote kennis aanwezig was over de milieuproblemen. Hierdoor ontstonden naar aanleiding van de vragen van de milieuquiz zeer goede discussies over het milieu, de daarmee samenhangende problemen en de aan te dragen oplossingen. Voordeel hiervan was de omgeving. De grote zaal van de Hof van Rhenen leende zich daar uitstekend voor.

Nadeel was het mooie weer, want velen zochten 's middags de zon op, derhalve waren er minder bezoekers.

Cok deze markt was voor de WMR zeer geslaagd.

Even terug naar de titel.

Terugblikkend op de beide markten blijkt dat er zowel op de Oranjemarkt als op de 1 Mei-markt veel belangstelling was voor het milieu in al zijn facetten.

Het deed er niet toe uit welke overtuiging men kwam. Men was geïnteresseerd in het milieu en kwam dus naar onze kraam.

Conclusie: Groen is de leuze van Oranje en Rood, derhalve
Oranje + Rood = Groen

Irene Henzen

HEBT U NOG KLEIN CHEMISCH AFVAL ?

Deze vraag klonk in de periode van 11 april tot en met 29 april achtereenvolgens in Elst, Achterberg en Rhenen.

De Werkgroep Milieubeheer Rhenen verleende haar medewerking aan de gemeentelijke reinigingsdienst bij het ophalen van het klein chemisch afval. Niet alleen deze vraag klonk er tijdens die actie, ook aan de zijde van de bewoners werden vragen gesteld.

Geen problemen waren er ten aanzien van overgebleven medicijnen en batterijen. Deze kunnen namelijk teruggebracht worden naar de apotheek, respectievelijk ingeleverd worden bij diverse zaken.

Wél ten aanzien van het resterende klein chemisch afval, zoals bijvoorbeeld verfresten etc.

Een veelvuldig gemaakte opmerking was: het gemeentelijk depot staat in Rhenen. Voor een aantal van ons in Elst en Achterberg is het vaak moeilijk en voor sommigen zelfs onmogelijk het klein chemisch afval naar dit depot te brengen. Suggesties voor oplossingen waren: kan de gemeente een container

plaatsen bijvoorbeeld bij de plaatselijke schilders in Elst en in Achterberg bij het Dorpshuis ?

Bestaat de mogelijkheid om gebruikte motoroliën en vetten in te leveren bij de plaatselijke garagehouders ?

Wellicht zijn deze suggesties voor het gemeentebestuur het overwegen waard, uiteraard met inachtneming van de veiligheidsbepalingen.

Gezien de hoeveelheid opgehaald klein chemisch afval kan er worden teruggezien op een zeer geslaagde actie.

Toch wil ik nog even op een andere manier terugblikken op deze actie..

- Allereerst wil ik namens de gehele werkgroep de medewerkers van de gemeentelijke reinigingsdienst Rhenen bedanken voor hun enorme inzet tijdens deze actie. Ik weet wel dat zij zakelijk betrokken waren bij deze actie, doch zij werkten niet alleen zakelijk heel goed, doch waren ook bereid uit te leggen wat klein chemisch afval is en waarom het belangrijk is dit chemisch afval niet bij het afval in de vuilniszak te deponeren, doch het gescheiden daarvan in te leveren bv. bij het gemeentelijk depot.
- Voorts wil ik ook niet onvermeld laten dat een vertegenwoordigster van een Argentijnse milieugroep heeft meegeholpen. Voor haar was het ophalen van het klein chemisch afval een geheel nieuw gebeuren. Zij is dan ook van plan zo'n soort actie in haar woonplaats Salta in Argentinië te doen plaats vinden. Zo heeft de Rhenense plastic zak met de vegende Cuneratoren zijn weg gevonden naar Argentinië. Hij is namelijk vertaald in het Spaans met haar meegegaan.
- Ook de heer Van der Steen had bij deze actie graag een avond behulpzaam willen zijn. Helaas was hij door diverse omstandigheden verhinderd. Wel heeft hij zijn hulp voor volgend jaar toegezegd.

Wellicht is dit aanleiding voor raadsleden om volgend jaar één avond of een gedeelte van een avond mee te helpen bij deze actie en zo de inwoners van Elst, Achterberg en Rhenen hun betrokkenheid te tonen bij een goed milieubeheer in Rhenen ?

OVER MEST GESPROKEN

I FOSFAATKORRELS EN ZUIVERING AFVALWATER

Aan de Landbouwniversiteit in Wageningen is onlangs apparatuur ontwikkeld welke op een eenvoudige wijze fosfaat uit het afvalwater neerslaat in de vorm van Tricalciumfosfaat-korrels.

Deze korrelreactor, een geweldige stap in de vooruitgang van waterzuivering, is reeds bij het Amsterdamse waterleiding-bedrijf in gebruik.

Fosfaatvrije waspeders in Zwitserland hebben niet tot de gewenste terugdringing van de algengroei in het oppervlakte-water geleid. Het aandeel van fosfaat uit de landbouw en menselijke faecaliën immers bleef bestaan. Door de korrelreactor kan het fosfaat nu als zogenaamde 3e trap uit het afvalwater worden neergeslagen en bovendien wordt er een bruikbare fosfaatmeststof mee gewonnen.

Ir. W. de Boo van het Nederlands Meststoffen Instituut reageerde nogal negatief in het RCM-bulletin (van het Ministerie van VROM) over de bruikbaarheid van deze fosfaatkorrels voor de landbouw.

Reden om over deze materie nader gegevens te verzamelen en in te winnen o.a. bij ir. P. v.d. Werff van de Landbouwniversiteit.

De Nederlandse kunstmestindustrie bereidt zelf het oplosbare Monocalciumfosfaat als super uit het moedergesteente, ruw fosfaat. Dit laatste bevat echter ook Cadmium (Cd) wat bij de bereiding o.a. geloosd wordt op de Nieuwe waterweg en waarvan ook een fractie in het superfosfaat achterblijft. Derhalve brengt bemesting met super tevens Cd in het milieu. Dit zware metaal accumuleert in de grond. De norm voor Cd bedraagt 1 mg Cd/kg grond en deze norm zou bij een jaarlijkse bemesting van 100 kg/ha in 100 jaar overschreden zijn, uitgaande van een huidig gemiddelde van 0,4 mg Cd/kg grond.

Wat betreft de omstreden opneembaarheid van fosfor uit calciumfosfaatkorrels: Uit de praktijk blijkt dat het gebruik van oplosbare kunstmest de bodem lui maakt. Voor eenzelfde opbrengst moet steeds meer kunstmest worden aangewend wanneer overgeschakeld wordt van organische naar kunstmest.

Een verklaring hiervoor zou zijn de teruggang van mycorrhiza's en andere bodemorganismen bij de gangbare teelt, zoals in Nagele op de proefbedrijven van CBS is geconstateerd, waarbij ook hoge stikstofgiften en pesticiden een rol spelen.

De bodemorganismen blijken een belangrijke rol te spelen in het ontsluiten en vervoeren van voedingsstoffen uit de bodem naar de plant.

Op zand- en veengrond, gronden met een hogere zuurgraad, is het toepassen van fijn gemalen ruw fosfaat, dat is Di- en Tricalciumfosfaat, effectief gebleken. Speciaal vlinderbloemigen kunnen het goed benutten als ook aardappelen en peen.

Bovendien wordt het gangbare superfosfaat (Monocalciumfosfaat) op kalkrijke gronden als Di- en Tricalciumfosfaat vastgelegd en blijft ook in deze vorm bij actief bodemleven werkzaam.

Calciumfosfaatkorrels uit de korrelreactor zouden na vermaling tot de gestelde fijnheidseisen op biologisch actieve en wat zuurdere gronden zeker als fosfaat meststof kunnen worden aangewend.

Om het eigen product van de kunstmestindustrie veilig te stellen, wordt een domper gezet op de defosfatisering van het afvalwater in Nederland, een procédé waar we juist allemaal laaiendenthousiast over zouden moeten zijn. Het mes snijdt aan twee kanten:

zuivering van het milieu van een overdosis fosfaat en een zuivere meststof zonder cadmium.

II LANDBOUW EN MILIEU - STIKSTOFBALANS

Jaarvergadering Stichtse Milieufederatie 30 mei jl.

Op de Jaarvergadering van de Stichtse Milieufederatie op het landgoed Costbroek in De Bilt was Landbouw en Milieu het onderwerp van een tweetal lezingen.

Hierbij kwamen ondermeer het overschot aan landbouwproducten en het nevenproduct mest ter sprake.

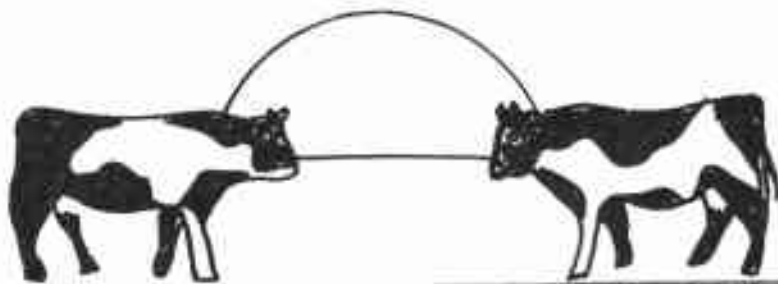
Ir. Joosten van het Centrum voor Landbouw en Milieu te Utrecht stelde de bijdrage aan de ammoniakuitstoot in ons land door de gulle boerderij op ongeveer 50%. Per ha zou er een overschot zijn van 500 kg N/ha.

Een oplossing zou zijn het hanteren van een stikstofbalans; registreren hoeveel N wordt toegevoegd in de vorm van mest en hoeveel afgevoerd in de producten. De landbouwer zou zelf voor zijn situatie maatregelen kunnen kiezen voor een evenwichtiger stikstofbalans, bv. extensivering, verbouw van eigen krachtvoer, potstal, enz.

Door een toehoorder werd de suggestie gedaan om de varkens uit hun benarde positie te verlossen en het surplus van landbouwgrond te gebruiken voor een diervriendelijker behandeling.

De hoge stikstofgiften op het grasland tot meer dan 400 kg/ha zijn zelfs schadelijk voor koeien. Het hoge eiwitgehalte uit het gras kan niet geheel door de koeien worden benut en voor een deel wordt het in de urine uitgescheiden, een extra ammoniakbelasting voor het milieu. Bovendien kost het de koeien nog energie.

Bijvoeren met oa. snijmais is dan een oplossing. Een stikstofgift van 200-250 kg/ha is maximaal genoemd.

III HEDERLIJKE -KUNSTMEST GOED VOOR HET MILIEU

Bovenstaande was te lezen in Nieuwe Bêta, mei 1988, tijdschrift voor milieu, energie en schone technologie.

Om de lage stikstofprijs wordt er met gulle handgestrooid. Jaarlijks verdwijnt er 64.000 ton zuivere stikstof!

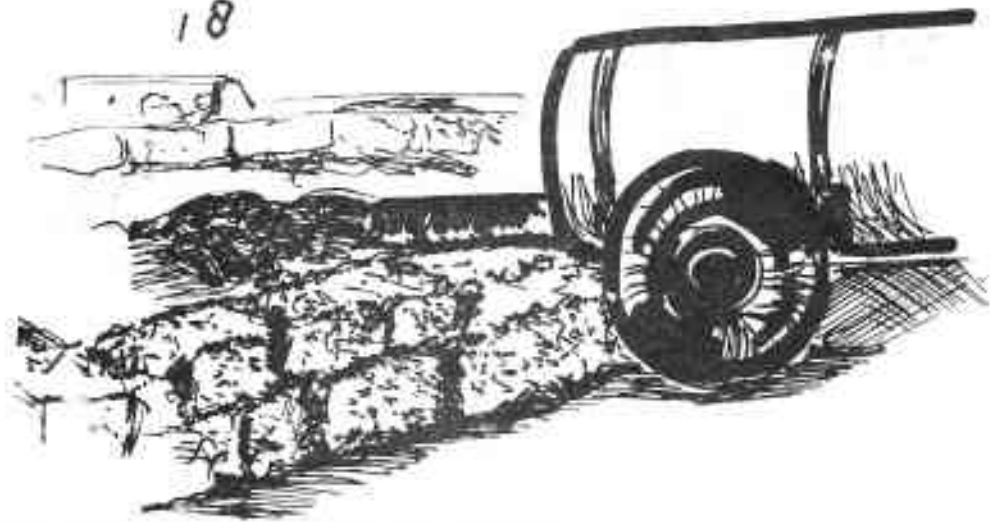
Veel drijfmest wordt toegepast in de maisteelt. De mais neemt weinig stikstof op, slechts 1/10e gedeelte van de drijfmest.

De mestnormen zijn echter gebaseerd op de fosfaatgift en benutting; van fosfaat is door mais aanzienlijk hoger, zodat er een overschot bij de toepassing van drijfmest in de maisteelt in het milieu achterblijft.

IV ALGENPLAAG

De algenplaag voor de Noorse kust (algen zijn N en P-eters) is mogelijk een waarschuwing van meer dan lokaal karakter, zo schrijft de Volkskrant van 4 juni jl.

We kunnen niet doorgaan met het lozen van meststoffen.

V. COMPOSTERING VAN STRO

een vorm van mestverwerking (zagen we in *Ekoland*, nr 4 1988).

Een tuinbouwer maakt zijn compost uit stroblokken, als een geweldige kuip gestapeld, en hierin laat hij drijfmest lopen. Daarna wordt het afgedekt en na enige tijd wordt de stromassa omgezet en rijpt het tot een vruchtbare compost voor zijn tuinderij op schrale zandgrond.

een deel van de mestproblemen zouden worden opgelost wanneer de stro in de stallen zou worden gebracht en de potstal in een moderne versie in ere zou worden hersteld. Uit onderzoek is gebleken dat door comosteren mineralen in een stabiel humuscomplex worden vastgelegd zodat vervluchtiging en uitspoeling minder plaats vinden.

Wies Coeben

OOIEVAAR

De natuurlijke vijand van sprinkhaanplagen

Iemand zag een ooievaar 25-30 krekels per minuut verorberen.

Wintergebieden van de Europese ooievaar zijn de savannen en grasvlakten van geheel Afrika, waar sprinkhanen en grasrupsen als plaag optreden, verzamelen de ooievaars zich bij honderden en duizendtallen. Sprinkhaanzwermen worden zelfs als basisvoedsel aangemerkt. Zij verschaffen de ooievaar de lichaamsreserve die nodig is om de 10.000 km lange trekreis naar het noorden te volbrengen.

Uit: *Vogels*, tijdschrift voor vogelbescherming
nr. 44, maart-april 1988

"Moerasvogels van Europa, Ooievaar" door Prof.Dr. K.H. Voous

wie helpt ons?

Adverteerders gezocht, i.o.m. de
stijgende produktiekosten van deze
niewsbrief.

UITERWAARDEN NATUURLIJK

Sedert het verschijnen van "Trop en het Veerwerproject" van Wiep Duijvetter in de vorige Nieuwsbrief heeft de WMR niet stil gezeten.

Ze verdiepte zich in de functies van de uiterwaarden, stelde zich op de hoogte van nieuwe visies ten aanzien van natuurontwikkeling en liet zich informeren over toerisme en recreatie.

Thema's die niet alleen onderwerp waren van de jaarvergadering die de werkgroep in februari jl. hield, maar ook van de tentoonstelling die zij in de openbare bibliotheek in april organiseerde.

Onder het motto UITERWAARDEN....NATUURLIJK werden op de jaarvergadering twee inleidingen gehouden.

Gerard Litjens, beleidsmedewerker bij het Utrechts Landschap, informeerde ons over "Plan Ooievaar" en de uitwerking daarvan op het toekomstige beleid en beheer ten aanzien van de Blauwe Kamer.

Han van der Voet, coördinator van de werkgroep Recreatie aan de Landbouw-universiteit, legde een verband tussen het Toeristisch Beleidsplan van de gemeente en natuurgerichte recreatie.

Plan Ooievaar behelst de inmiddels beroemd geworden visie van een zestal ontwerpers: De Bruin, projectleider bij Rijkswaterstaat, Simons, Van Nieuwenhuijze, Hamhuis en Overmars werkzaam bij het Staatsbosbeheer en Vera, bioloog bij Landbouw en Visserij. Een visie die de eerste prijs won in een prijsvraag voor de herinrichting van het rivierenland en die stormenderhand zowel in Nederland als daarbuiten beleidsmakers, politici en natuur- en landschapsbeschermers

veroverde.

Het centrale idee van plan Ooievaar is een gezond evenwicht tussen landbouw, natuur en verkeer (scheepvaart) in het rivierengebied. Hierin krijgt de natuur haar kans in de buitendijkse gronden, de uiterwaarden. Door open verbindingen met de rivier te creëren wil men de dynamiek van de (nu getemde) rivier terughalen. Door gebruik te maken van de bestaande of nieuw te maken hoogteverschillen en de daardoor verkregen afwisseling van diep en ondiep water, hoger en lager gelegen gronden hoopt men de verloren gegane oerwouden van het rivierenland (de ooibossen) weer terug te krijgen.

Kenmerkend zijn de zwarte populieren-bossen voor de hogere, de wilgenbossen voor de lagere delen en misschien weer bewoning door de zwarte ooievaar en zelfs, met hulp van de mens, door de bever. Buitenlandse voorbeelden zijn de bossen in de beddingen van de Loire, de Rhône en de Donau. In Nederland doen de Costvaardersplassen, waar men ook bewust een dynamisch milieu in stand houdt, hieraan denken.

Voor de Blauwe Kamer, de schitterende uiterwaarden aan de voet van de Grebbeberg heeft het Utrechts Landschap een toekomstplan ontwikkeld, dat geïnspireerd is op Plan Ooievaar.

De dynamische invloed van de Rijn moet tot stand komen door een soort kreek die uitmondt in de Grift. Samen met de plaatselijke ophogingen levert dit meer variatie in maaiveldhoogte op. Op de hogere delen rond de boerderij van Klaassen en op het terrein van de steenfabriek zou zich ooibos moeten ontwikkelen en op de laagste delen een moerasvegetatie.

Het plan wordt momenteel nader onderzocht in verband met mogelijke effecten van de veranderde waterhuishouding op de aangrenzende landbouwgronden aan de andere zijde van de Grebbedijk. Het zijn dan ook de boeren die zich bezorgd maken over een mogelijke toename van kwel.

Natuurgerichte recreatie

Han van der Voet gaf een uiteenzetting over verschillende vormen van recreatie, mogelijke combinaties hiervan (waarbij de ene vorm de andere niet onmogelijk maakt) en de verschillen in inrichting en beheer van recreatievoorzieningen. Hierbij werd het Toeristisch Beleidsplan Rhenen onder de loep genomen. De gemeente Rhenen hield hij voor zich vooral bewust te worden van wat men wil en duidelijke keuzes te maken. Hiermee moet voorkomen worden dat men door externe omstandigheden gedwongen beslissingen neemt waar men later spijt van heeft en welke moeilijk terug te draaien zijn.

Voor Rhenen dat zijn aantrekkelijkheid en toeristisch-recreatieve waarde dankt aan zijn stads-, natuur- en landschapsschoon, pleitte hij voor natuurgerichte recreatie. Een recreatievorm die nog zo'n drietal vormen kent en recreanten die verschillende behoeften hebben en verschillende eisen aan hun omgeving stellen.

De uiterwaarden en in het bijzonder het Veerwegproject kan men niet los zien van het totale toeristische beleid van de gemeente. In zijn ogen is kiezen voor natuurgerichte recreatie in de Palmerswaard en niet voor de meest intensieve vorm van recreatie, zeker geen slechte keuze en biedt veel mogelijkheden zowel voor de recreant als voor de natuur.

Met de tentoonstelling die geopend werd door burgemeester Schoonderbeek, gaf de werkgroep een beeld van de uiterwaarden in het algemeen en in het bijzonder de mogelijke toekomstige ontwikkelingen van de uiterwaarden bij Rhenen. Algemeen waren de panelen, samengesteld door Staatsbosbeheer-Tiel en de Gelderse Milieufederatie. Ze gaven informatie over ontstaan, natuur en functies. Ook algemeen waren de panelen van het Coievaar-team, de inzending van eerder genoemde prijsvraag.

Gericht op Rhenen waren de panelen over de Blauwe Kamer en de Palmerswaard. De Blauwe Kamer-panelen gaven vogel- en flora-inventarisaties weer (Steenman, Prins), het plan van het Utrechts Landschap en een foto-impressie (Prins, van der Voet).

De panelen van de Palmerswaard toonden naast elkaar beelden, hoe de ideeën van de gemeente eruit zouden kunnen zien, en voorbeelden van natuurgerichte recreatie, inrichting en beheer. Kaarten (van der Voet, G.) gaven voorzichtig wandel- en fietsroutes aan, foto's (Prins, v.d.Voet) lieten zien hoe mooi de Palmerswaard kan zijn als de mens zich niet met de inrichting bemoeit, maar de natuur haar gang laat gaan.

Als illustratie hoe de toeristische plannen van de gemeente, Plan Coievaar en De Blauwe Kamer bij de plaatselijke bevolking ontvangen waren, was een collage samengesteld uit krantenknipsels van de afgelopen jaren.

Al is nu de tentoonstelling afgelopen, er is nog (steeds) geen duidelijkheid hoe de gemeente de uiterwaarden wil ontwikkelen. Onlangs is door de gemeente een stuk zomerkade gekocht; voor wandelpad, grootse promenade, fietspad? Ook is onlangs een vergunning verleend aan de steenfabriek Over-Betuwe voor het storten van verontreinigde baggerspecie in een kleiput in de Palmerswaard. Als de gemeente water en recreatie in de uiterwaarden wil, de milieuwergroep natuur (al dan niet gekoppeld aan water en recreatie mits op voorwaarde van natuurontwikkeling) en de steenfabriek heeft een vergunning voor de winning van klei, wordt het dan geen tijd een en ander te coördineren?

Lezers, gemeente: Wat willen we?

Grietje van der Voet